1. Запаско Я. П. Мистецтво книги на Україні в XVI–XVIII ст. / Я. П. Запаско. — Львів, 1971. 2. Запаско Я. П. Пам'ятки книжкового мистецтва: каталог стародруків, виданих на Україні. / Я. П. Запаско, Я. Д. Ісаєвич. — Львів, 1984. — Кн. 2. — Ч. 1 (1701 – 1764). 3. Запаско Я. П. Пам'ятки книжкового мистецтва: каталог стародруків, виданих на Україні / Я. П. Запаско, Я. П. Ісаєвич. — Львів, 1984. — Кн. 2. — Ч. 2 (1765–1800). 4. Іван Огієнко (митрополит Іларіон) Історія українського друкарства / І. Огієнко; упорядкув., пер. М. С. Тимошик. — К., 2007. 5. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісаєвич. — Львів, 2002. 6. Лильо І. М. Фінансове господарство міста Львова у 1730–1750 рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук / І. М. Лильо. — Львів, 1999. 7. Логвин Г. Н. З глибин. Гравюри українських стародруків XVI–XVIII ст. / Г. Н. Логвин — К., 1990. 8. Никольский Н. М. История русской церкви / Н. М. Никольський. — Минск, 1990. 9. Павленко Д. Історія українського книгодрукування [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http : // vybory.org. / artides / 1199.html. 10. Портал Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http : // korolenko. kharkov.com/ ukstarodruky2.html.

ТИПОГРАФИИ ГОРОДА ЛЬВОВА XVIII ВЕКА

Исследуются типографии, которые действовали во Львове XVIII века. Особое внимание уделяется деятельности единственной украинской типографии — типографии Львовского Ставропигийского братства. Определяются основные проблемы, которые возникли у типографий Львова в XVIII.

LVIV'S PRINTING HOUSES OF 18 CENTURY

It is researched printing houses in Lviv of 18 century. The main attention is given to unique Ukrainian printing house of Lviv's Stavropihian brotherhood. This is formulated the main problems of Lviv's printing houses in 18 century.

Стаття надійшла 01.07.09

УДК 655.246:681.625.9

Д. В. Василишин
Львівський Ставропігійський ліцей
О. М. Василишин
Українська академія друкарства

ВІД РУЧНОГО СКЛАДАННЯ ДО КОМП'ЮТЕРНОГО НАБОРУ І ВЕРСТКИ

Для підвищення якості поліграфічної продукції навчальним закладам, які готують фахівців-робітників, необхідно, освоюючи нові технології та техніку, не забувати про вимоги, стандарти, правила і досвід, набутий поліграфістами.

Створення національної системи професійної освіти впливає на визначення і забезпечення високого рівня професійної підготовки майбутніх робітників, їх конкурентоспроможності, мобільності, творчої активності в умовах ринкової економіки. Ознакою часу, в якому ми живемо, є лавинне

нагромадження інформації та бурхливий розвиток електронної техніки. Не секрет, що ключем до оволодіння сучасними спеціальностями є уміння користуватися комп'ютером.

Сучасний стап розвитку інформаційного суспільства важко уявити собі без друкованих та електронних засобів інформації.

У видавничо-поліграфічному комплексі України відбулися кардинальні зміни, які насамперед пов'язані з широким використанням комп'ютерно-інтегрованих технологій на всіх стадіях виробничого циклу виготовлення видавничо-поліграфічної продукції та її розповсюдження, при проектуванні нових видів устаткування і розробленні сучасних поліграфічних матеріалів і технологій.

Впровадження цифрових методів опрацювання видавничої інформації дало можливість деякі додрукарські процеси перенести з поліграфічного підприємства у видавництво. З появою електронних версій видавничої продукції видавництва стають автономними підприємствами, які виготовляють завершений видавничий продукт, а глобальна мережа *Internet* забезпечує високу оперативність його розповсюдження. Разом з тим, дискусії фахівців та соціологічні опитування в різних країнах світу показують, що електронні видання, сферу застосування яких визначено (енциклопедії, словники тощо), не витісняють з ринку видавничої продукції друковані, а розвиваються паралельно з ними. Структурно-організаційні зміни у видавничо-поліграфічному комплексі, запровадження в його роботу найсучасніших науково-технічних досягнень ставлять цілий ряд нових вимог до теоретичних знань і практичних навичок фахівців, які працюють у ньому.

Для забезпечення функціонування всіх ділянок сучасного технологічного виробничого процесу на певних його ділянках працюють фахівці, які підготовлені за програмами, розробленими за принципом їх майбутньої (об'єктної) діяльності. Основним узагальненим об'єктом діяльності фахівця кожної зі спеціальностей є ВИДАННЯ, що може бути друкованим, електронним або мультимедійним.

Впровадження графічних комп'ютерних програм та мультимедійних технологій у практику поліграфічної освіти дає змогу поєднати інноваційні дидактичні функції комп'ютера з можливостями традиційних засобів навчання, збагатити і наповнити навчальний процес новими формами роботи, варіативно застосовувати візуально-графічні форми навчання, створювати інноваційні методики викладання, сприяти ефективнішому засвоєнню знань, їх реалізації в художньо-творчій діяльності. Зазначимо, що сьогодення характеризується намаганням використовувати різноманітні графічні системи у навчальному процесі. До того ж, як засвідчує аналіз науково-педагогічної літератури, увага акцентується, в основному, на способах управління комп'ютерними програмами, які в принципі є загальновідомими для фахівців.

Останні десятиліття стали десятиліттями інформатизації освіти, а прискорення науково-технічного процесу поставило перед сучасною психо-

логопедагогічною наукою важливе завдання щодо виховання та підготовки майбутніх фахівців, які здатні до активного включення в сучасний етап розвитку суспільства. Вирішення цього питання цілком залежить як від технічної забезпеченості навчальних закладів апаратно-програмними засобами з відповідним периферійним обладнанням, навчальними, демонстраційними приладами, які функціонують на базі інформаційно-графічних та мультимедійних технологій, так і від готовності учнів до сприйняття потоку нової інформації.

Нині поширилося (стало модним) дистанційне навчання за допомогою *електронних посібників* — видань, які частково або повністю заміняють або доповнюють підручник, а також офіційно затверджених як даний вид видання. Електронне видання включає в себе графічну, текстову, цифрову, мовну, музичну, відео-, фото- й інші інформації та друковану документацію користувача. Таке видання може бути виконане на електронному носієві — магнітному (магнітна стрічка, магнітний диск та ін.) чи оптичному (CD-ROM, DVD та ін.), а також опубліковане в комп'ютерній мережі. Електронний посібник розрахований на роботу студента (учня) з комп'ютером в інтерактивному режимі, тобто за допомогою систем меню, функціональних клавіш, багатовіконного інтерфейса. Учень може ознайомитися з навчальною інформацією у формі, послідовності, темпі, які йому підходять. Такий тип навчання називають дистанційним.

Дистанційне навчання (ДН) відрізняється від загальноприйнятого традиційного тим, що орієнтоване головним чином на самостійну роботу студентів (учнів). Студент (учень) розділ за розділом самостійно вивчає всі заплановані навчальною програмою курси за допомогою електронних посібників (ЕП) для дистанційного навчання, після кожного розділу виконує тренувальні завдання для самоперевірки знань. Викладач у будь-який момент може по локальній комп'ютерній мережі або через Інтернет, якими об'єднані викладачі й учні, прочитати цю базу даних і оцінити хід навчального процесу.

У вітчизняній методиці сьогодні практично відсутні дослідження, які розробляють концепцію електронного посібника. До навчальних електронних видань відносяться видання із змістом, який відповідає повному навчальному курсу або окремій його частині з різних видів навчальних робіт і навчальних дисциплін (лекція, урок, семінар, лабораторні і практичні заняття, самостійна, домашня, контрольна роботи, тест і ін.).

З використанням електронного посібника можуть бути по-новому вирішені такі проблеми навчання, як індивідуалізація, мотивація тощо.

У комп'ютерному посібнику реалізуються також основні принципи проблемного навчання. Це здійснюється шляхом постановки проблемних завдань (знайти, дізнатись, зрозуміти, висловити думку тощо), пошуку й орієнтування у способах їх розв'язання для того, щоб студент (учень) зміг прийти до самостійного висновку, а на цій основі — до діяльності.

Традиційний підручник допускає колективну або індивідуальну навчальну діяльність, активну участь викладача. Натомість електронний посібник розрахований передусім на самостійну навчальну діяльність, на «занурення» учня в той чи інший предметний світ.

Однак, чи готові сьогодні учні (студенти) працювати з електронними виданнями? Мабуть що ні. То ж повернемося до традиційних підручників. Ще починаючи з часів Івана Федорова виготовленням друкованої продукції займались фахівці і до того ж висококваліфіковані. Не одне століття вдосконалювались техніка та технологія набору. За цей час встановились норми і правила набору та верстки текстів. Складачі і верстальники намагались художньо і зі смаком виготовляти кожну шпальту книги, газети чи будь-якого іншого видання.

З розвитком технічної бази складальні процеси не повинні втрачати свого значення. Навпаки, для подальшого підвищення якості поліграфічної продукції необхідно, щоб кожен, хто готується стати оператором комп'ютерного складання і верстки, набував потрібних знань і навиків, розвивав свій художній смак, добре засвоїв багатовікові традиції та досвід майстрів складальної справи старших поколінь. Лише за цієї умови можна досягти того, щоб кожна шпальта набору книги, журналу, газети дійсно стала взірцем комп'ютерного складального мистецтва.

Технологічний прогрес поліграфічної промисловості в загалом, додрукарської підготовки видань знівелювали роль і важливість ручного набору. Значні успіхи в автоматизації процесу складання призвели до появи ілюзії про відмирання правил ручного набору. Однак враження це оманливе, оскільки ряд процесів, які виконуємо на комп'ютері, так і залишається ручним. Якщо вводимо в комп'ютер текст з клавіатури — це ручний процес. Можна розверстати текст на певну кількість сторінок, але для якісного оформлення видання потрібне ручне доопрацювання.

Сьогодні усі навчальні заклади готують операторів комп'ютерного набору, а деякі з них — ще й операторів комп'ютерної верстки. Готують «спеціалісти», які самі не знають правил набору, не кажуть про технічні правила. Тепер той, хто має комп'ютер, уже вважає себе видавцем. Набрали текст у Word'і, роздрукували на принтері чи навіть відіслали електронний варіант у «новоспечене» видавництво, — а там ніхто його не перевіряє. Віддрукували на різографі — і є книжка. Якщо людина, за фахом ветеринар, відкрила своє видавництво, — то про які правила складання і верстки можна говорити?! Такий штат працівників як коректор, літературний і технічний редактори у них не запланований, бо людям потрібно платити зарплатню. Значно легше в кінці книги написати «за редакцією автора» чи «віддруковано з готових діапозитивів». Таким чином видавництво знімає з себе відповідальність за спотворене видання. І якщо орфографічні помилки ще якось виправлять, то найбільше страждає технічне оформлення. Жоден навчальний заклад, навіть Українська академія друкарства, не готує власне технічних редакторів.

Перегляньмо ці видання. Найперше, що кидається у вічі — між ініціалами після крапки відсутній пробіл, зате коми відбито від попереднього слова. Рубрики — з виключкою по центру, всі з абзацними відступами, висячі рядки — майже через сторінку, замість тире поставлено дефіс. Декому взагалі невідомо, що в українській мові є три типи риски — тире, дефіс і мінус (коротке тире, як зараз називають), коли і де їх вживають, як той чи інший знак відбивають. Не можуть збагнути, що таке інтерліньяж, яким чином він утворюється, що таке літера, як вона побудована, не кажучи вже про такі обов'язкові елементи книги як норма і сигнатура, та де і для чого їх ставлять. У деяких виданнях ми бачимо колонцифри на кінцевих і навіть титульній сторінках, на шмуцтитулах і сторінках з випускними даними, а колонтитули з колонпіпійками — на спускових полосах.

У навчальних закладах, які готують операторів, цьому не навчають. Для поліпшення якості поліграфічної продукції потрібно, щоб оператори комп'ютерного набору обов'язково вивчали правила складання, а поліграфісти (складачі-верстальники) — технічні правила складання, удосконалювали свої знання і навички, розвивали художній смак, відмінно знали вироблені багатовіковим досвідом основні принципи оформлення поліграфічної продукції.

Фактично ручний набір текстів, навіть найскладніших, повністю ліквідований. Однак технологія та правила складання нікуди не зникли, і їх потрібно дотримуватись навіть при комп'ютерному складанні. Ручні процеси при складанні і верстанні залишились. Будь-який документ не набуде належного вигляду без наших рук.

Щодо коректури, без якої не можна обійтися при будь-якому ступені автоматизації набору, то вона є ручним процесом. А після коректури, вичитаної з відбитка, неминучий ручний процес виправлення. Найдосконаліші комп'ютери ніколи не зможуть замінити творчих думок і рук складача-верстальника. Можливо, пересічній людині все рівно як оформлене те чи інше видання, однак боляче спостерігати, як усе спрощується і занепадає в складальному процесі.

Сьогодні катастрофічно бракує методичного забезпечення, зокрема сучасних посібників і підручників. Та мізерна кількість книг (*Іванов В.* Техніка оформлення газети [Текст] / В. Іванов. — К. : Знання, 2000. — 224 с. ; *Крайнікова Т.* Коректура [Текст] / Т. Крайнікова. — К. : Наша культура і наука, 2005. — 252 с. ; *Партико З. В.* Загальне редагування: нормативні основи [Текст] / З. В. Партико. — Львів : Афіша, 2006. — 416 с. ; *Ярема С. М.* Технічне редагування [Текст] / С. М. Ярема. — К. : ун-т «Україна», 2003. — 284 с. тощо) не вирішує всіх проблем, тож на часі потреба в новому підручнику з набору і верстки.

Тому, перед поліграфічними закладами, які готують фахівців-робітників, постало завдання поліпшити якість поліграфічної продукції. Для цього потрібно досконало вивчати нові технології й техніку, але не забувати про вимоги, стандарти, правила і досвід, набутий поліграфістами. Навчальні

закладі, незважаючи на відсутність цього у теперішніх навчальних програмах, повинні навчати учнів технічного редагування, дотримуватись всіх технічних вимог і переконувати «горе-видавців», що публікація має бути оформлена так, а не інакше. Якщо ми не будемо наполягати на цьому, то відійде у вічність правдивість такої науки, як поліграфія.

ОТ РУЧНОГО СОСТАВЛЕНИЯ К КОМПЬЮТЕРНОМУ НАБОРУ И ВЕРСТКЕ

Для повышения качества полиграфической продукции учебным заведениям, которые готовят специалистов-рабочих, необходимо, осваивая новые технологии и технику, не забывать о требованиях, стандартах, правилах и опыте, накопленном полиграфистами.

FROM HAND DRAFTING TO COMPUTER SET AND MAKE-UP

For upgrading polydiene products educational establishments which prepare specialists-workers, it is necessary, mastering new technologies and technique, not to forget about requirements, standards, rule and experience, purchased poligrafistami.

Стаття надійшла 08.09.09

УДК 658.787

Т. В. Оляшшен

Українська академія друкарства

Я. В. Котляревський

Видавничо-поліграфічний інститут НТУУ «КПІ»

ХТО І ЯКІ КНИГИ КУПУС В УКРАЇНІ

(за результатами соціолого-статистичних досліджень)

Порушується цікава проблема щодо купівлі громадянами України книжкової продукції. Проаналізовано ситуацію, що склалася сьогодні на ринку. В основу аналізу покладено дослідження компанії ГФК Юкрейн (GfK Ukraine) у рамках проекту «Дослідження книжкового ринку», що є складовою Українського книжкового проекту (2006–2008 рр.).

Більшість публікацій, які порушують проблему купівлі книг в Україні, майже не містить жодного аналізу ситуації, що склалася на ринку книжкової продукції. Створилася парадоксальна ситуація: з одного боку, існує велика кількість публікацій з цього питання, з другого, — майже усі вони носять декларативний характер, що спричинено відсутністю достовірної статистичної інформації.